

УДК 591-51-599(477.8)

І.В.Дикий

**ВПЛИВ ФАКТОРІВ СЕРЕДОВИЩА НА ПОВЕДІНКУ БОРСУКА
(*MELES MELES L.*) В УМОВАХ НЕВОЛІ**

Питання поведінки борсука (*Meles meles L.*) на сьогоднішній день вивчено недостатньо, що пояснюється присмерковим і нічним способом його життя. У літературних джерелах [3, 12-14] з цього питання наводяться лише окремі дані. Обмеженою є також інформація, що стосується поведінки борсука в умовах неволі [2, 7], тому в роботі нами використано додаткові матеріали декількох відомих монографій з екології тварин [4-6, 8-11]. У більшості робіт до 80-х років борсук розглядався як мисливський звір і шкідник сільського господарства. Нині цей вид внесений до Червоної книги України. Вивчення поведінки борсука є важливим для його розведення, а також розробки оптимальних заходів охорони цієї тварини.

Дослідження проводили у м. Львові в умовах пересувного Сліптакського зоопарку. В роботі використовували метод візуального спостереження за поведінкою тварини в умовах неволі [2]. Спостереження проводили в осінньо-зимовий період з 22.10.95 по 15.01.96 року. Під час спостережень зарисовували та фотографували поведінкові пози тварини. Предметом досліджень була статевозріла самка борсука 1992 р. нар. Вона утримувалася у клітці пересувного вагончика розміром 1,0×1,5×2,0 м. В осінньо-зимовий період підлога вкривалась сіном, яке борсук використовував для будівництва кубла. Під час досліджень практично увесь час звір знаходився на дворі і відчував на собі зміну усіх факторів зовнішнього середовища.

Більшу частину доби у борсука займав сон, під час якого він або міцно спав, або дрімав, час від часу піднімаючи голову, обдивляючись навколо (рис. 1). Особливо активність виявлялась під вечір. Тоді тварина ходила по клітці, ретельно обнюхувала кожен її куток, проводила чистку свого хутра (рис. 2) і доїдала залишки їжі, тобто ті запаси, які вона робила в обід. У нічні години борсук робив випороження в певних місцях клітки, подалі від кубла. В денні години цього не спостерігалось.

При визначенні денної активності борсука в умовах неволі зафіксовано три піки активності протягом світлового дня (рис. 3).

Перші два піки припадають на 9-10 та 15-16 год. дня. Ця штучна активність викликана ранковим прибиранням клітки і годівлею тварин. Третій пік припадає на 18-19 год., коли починається природна активність борсука. Ця активність збереглася, не дивлячись на те, що тварина була народжена і виросла в умовах неволі. Як видно з діаграми, між піками активності одразу йде спад, тобто на тварину суттєво не впливає прибирання кліток і її годівля у світлові години доби. Після короткотривалої дії подразника (людин) борсук одразу засинає і лише

Рис.1 Основні пози сну борсука

Рис.2 Основні пози позбавлення паразитів борсуком

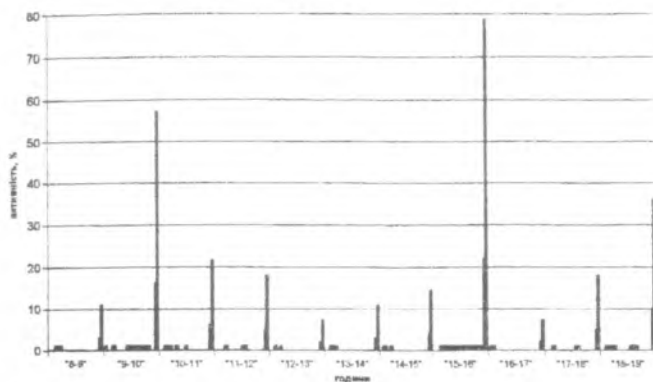

Рис. 3. Усереднені дані активності борсука (%) протягом дня

близько 18-19 год. вечора у тварини починається справжня природна активність, що підтверджують літературні джерела [1, 12, 15].

В зимовий період борсук впадає у сплячку, чим запобігає великих енергетичних витрат. Оскільки дослідження проходили під час залягання тварини у зимову сплячку, нами прослідковано вплив температури повітря зовнішнього середовища на активність борсука в умовах неволі.

З поступовим зниженням температури, що характерно для цієї пори року, активність борсука знижується, а його сон стає глибшим і тривалішим. Причому, тварина все менше реагує на зовнішні подразники (людей, корм, звуки та ін.). Залежність активності борсука від температури повітря відображено на рис. 4.

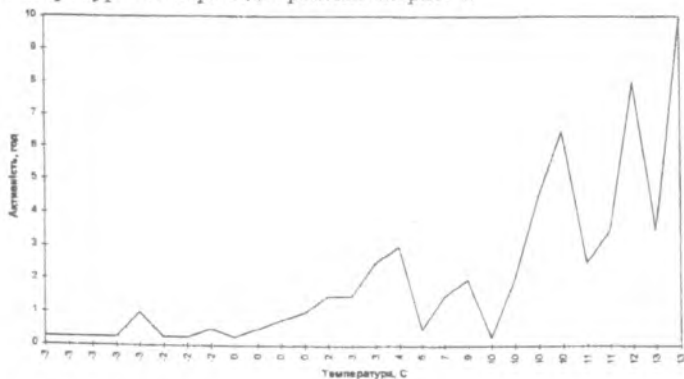

Рис. 4. Залежність денної активності борсука в умовах неволі від температури повітря

Статистична обробка даних показала, що коефіцієнт кореляції $r = 0.7$, при достовірності $p = 0.999$, що свідчить про значну позитивну кореляцію активності борсука від температури повітря.

Краще всього цей хижак почуває себе при помірній температурі повітря ($15-20^{\circ}\text{C}$). Порівняно добре переносить спеку до $30-35^{\circ}\text{C}$ при наявності води і затіненні кліток. При дуже низьких температурах -20°C і більше, активність тварини падає практично до нуля (рис. 4). Також помічено вплив погодних умов на активність тварини, але як окремий фактор впливу погодні умови не розглядалися, оскільки вони більш пов'язані із температурою повітря і навпаки.

Отже, на основі проведених спостережень можна зробити висновок, що не дивлячись на те, що борсук веде присмерково-нічний спосіб життя, це не впливає негативно на його утримання в неволі, оскільки тварина нормально харчується в світлові години дня і терпимо переносить кліткове утримання й інший атропогенний вплив завдяки швидкому формуванню умовних рефлексів, при цьому звір зберігає свою природну нічну активність. Здатність залягання в зимову сплячку зберігається і в умовах кліткового утримання, що пов'язано із змінами температури повітря і погодних умов. Це слід враховувати при утриманні борсука в неволі і сприяти попередньому накопиченню ним жиру.

1. *Абелєнцев В.І.* Фауна України. Ссавці. Куніцеві. Т. 1. Вип. 3. — К., 1968. — 312 с.
2. *Корьтин С.А.* Повадки диких звірей. — М.: Агропромиздат, 1986. — 319 с.
3. *Корьтин С.А.* Поведение и обоняние хищных зверей. М.: Изд-во МГУ, 1979. — 224 с.
4. *Мак-Фарленд Д.* Поведение животных. Психология, этология и эволюция. — М.: Мир, 1988. — 519 с.
5. *Меннинг О.* Поведение животных. — М.: Мир, 1982. — 328 с.
6. *Руковский Н.Н.* По следам лесных зверей. — М.: Агропромиздат, 1988. — 50 с.
7. *Скородумов Н.А.* Фокстерьер и охота с ним. — М., 1930. — 32 с.
8. *Тинберген Н.* Поведение животных. — М.: Мир, 1978. — 191 с.
9. *Фабри К.З.* Основы зоопсихологии. — М.: Изд-во МГУ, 1976. — 286с.
10. *Хайнд Р.* Поведение животных. — М.: Мир, 1975. — 305 с.
11. *Шовен Р.* Поведение животных. — М.: Мир, 1972. — 487 с.
12. *Clark M.* Badgers. — London, Mittet Books Ltd, 1990. — 125 p.
13. *Clarkson E.* The eternal digger // International wildlife, IX-X, 1980. — P. 13-16.
14. *Stark R.E.* The Badger (*Meles meles* L. 1758): a Study of Morphological, Behavioural and Ecological Correlates // A dissertation submitted in particle fulfilment of the degree on M. Sc. in Evolutionary Biology at the University of Sussex, September, 1984.
15. *Suminski P.* Borsuk // PWRiL Warszawa, Warszawa, 1989. — S. 127.

ВЛИЯНИЕ ФАКТОРОВ СРЕДЫ НА ПОВЕДЕНИЕ БАРСУКА (*MELES MELES* L.) В УСЛОВИЯХ НЕВОЛИ

Исследования проводились в условиях Спитакского зоопарка в г. Львов во время осенне-зимнего периода с 22.10.1995 по 15.01.1996 г. Подтверждена устойчивость жизненного цикла барсука в условиях неволи. Животное нормально кормится в течение дня, терпимо

переносит клеточное содержание благодаря быстрому формированию условных рефлексов, причем постоянно сохраняет ночную активность. Также сохранена способность к залеганию в зимнюю спячку, что облегчает работу с этим видом.

THE INFLUENCE OF THE ENVIROUMENTAL FACTORS FOR THE BEHAVIOUR OF BADGER (*MELES MELES L.*) IN CAPTIVITY CONDITIONS

The investigation had been carrying out for autumn-winter period from 22.10.1995 to 15.01.1996 in Spitat Zoo which had been in Lviv. The firmness of badger's life cycle in captivity conditions has been confirmed. The animal has been eaten good during the day and has endured the captivity conditions petiently. It is so owing to conditional reflexes which are formed quickly. The badger has constantly kept all-night activity and also has kept ability for hibernation.

Львівський державний університет ім. І. Франка